

آموزش و آزمون

فارسی هشتم

برای دانش آموزان تیزهوش

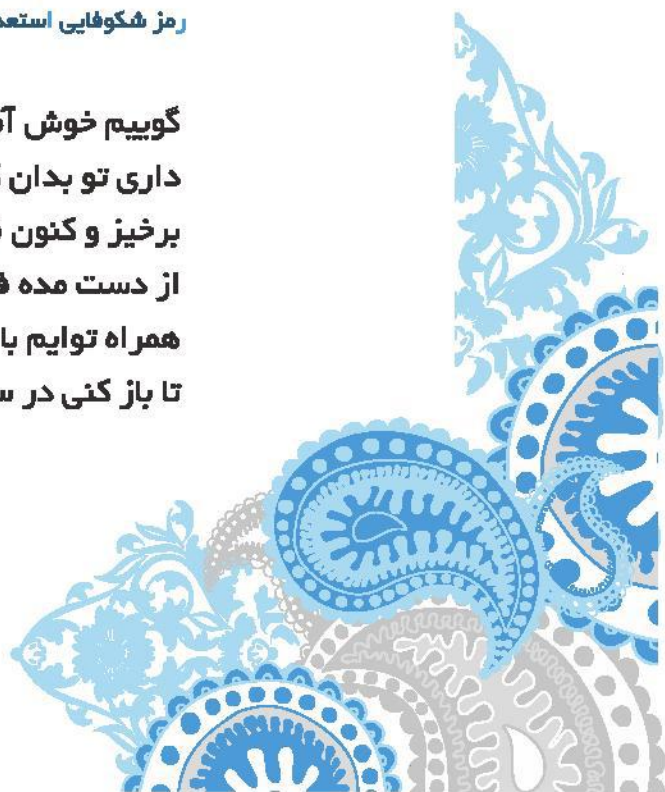
از مجموعه‌ی (رشادت)

رمز شکوفایی استعدادهای دانش آموزان تیزهوش

گوییم خوش آمد ای محصل
داری تو بدان کتاب کامل
برخیز و کنون فارسی آموز
از دست مده فرصتِ امروز
همراه توایم با رشادت
تا باز کنی در سعادت

مهرانگیز سلمانی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

به نام خداوند جان و خرد
کزین برتر اندیشه برنگذرد

مقدمه

سپاس و ستایش داندۀ علم‌ها را سزاوار است. همان که اندیشیدن و آموختن را در نهادمان بنا کرد تا بیاموزیم؛ بهترین‌ها را برگزینیم و آموخته‌هایمان را در بین اهل دانش گسترش دهیم.

از آن جایی که آموختن زبان و ادبیات و به کارگیری صحیح آن‌ها در هر جامعه‌ای، پایه و اساس فراگیری سایر علوم است؛ بر آن شدیم تا کتاب آموزشی «فارسی هشتم برای دانش‌آموزان تیزهوش» را فراهم آوریم.

کتاب حاضر که از مجموعه کتاب‌های «رشادت» می‌باشد؛ توسط سرکار خانم مهرانگیز سلمانی، زیر نظر دبیر محترم مجموعه رشادت به رشته تحریر درآمده است.

این کتاب، مجموعه‌ای از تمرین‌ها و فعالیت‌هایی است که دانش‌آموز را به یادگیری، تکرار تمرین هدایت می‌کند و موجب تثبیت و تعمیق یادگیری در آنان می‌گردد.

از آن جایی که واژه «تیزهوشان» در عنوان اصلی کتاب ذکر شده است، لذا مؤلف علاوه بر آموزش نکات ادبی، زبانی، دستوری و سایر مفاهیم که مربوط به محتوای کتاب درسی است؛ در سراسر کتاب سعی در تقویت مهارت‌هایی فراتر از مفاهیم کتاب درسی داشته است.

از مهم‌ترین ویژگی‌های این مجموعه عبارت است از:

- ۱- متناسب بودن محتوای کتاب با آخرین تغییرات کتاب فارسی هشتم (سال دوم دوره اول متوسطه)
 - ۲- شروع هر درس با پیش‌درآمدی از محتوای موضوعی درس به منظور تقویت روان‌خوانی و درک و دریافت دانش‌آموزان از مطالب هر درس
 - ۳- شرح و بسط واژگان، اشعار و عبارات تمام دروس، روان‌خوانی‌ها و حکایات
 - ۴- آموزش نکته‌های ادبی - زبانی هر درس
 - ۵- تمرین‌های تشریحی که بر مبنای اصول و روش‌های علمی و عملکردی با هدف تقویت دقت و تمرکز ذهنی دانش‌آموز، در موضوعات درک مطلب، نکات دستوری، نگارشی و کلیۀ مفاهیم درس فارسی تدوین شده است.
 - ۶- آموزش نکته‌های املائی و آرایه تمرین‌های تقویت صحیح‌نویسی
 - ۷- معرفی اجمالی شخصیت‌های ادبی هر درس و معرفی برخی از آثار آنان
 - ۸- اختصاص یک فصل به معرفی «ادبیات بومی» به عنوان یکی از اهداف مؤلفین کتاب‌های درسی دوره متوسطه اول
 - ۹- دارا بودن بیش از ۵۰۰ پرسش چهارگزینه‌ای همراه با پاسخ‌های تشریحی در پایان هر درس و در انتهای کتاب.
- باشد که این مجموعه آموزشی در ارتقاء سطح یادگیری دانش‌آموزان در زمینه‌های مهارت زبان‌آموزی مفید واقع گردد.

در این جا لازم می‌دانیم از مؤلف محترم خانم مهرانگیز سلمانی، ویراستار ادبی آقای شهنام دادگستر، دبیر محترم مجموعه و آقای مصطفی شاهسون (ویراستار) و از خانم‌ها ناهید صبائی (حروفچین و صفحه‌آرا)، رضیّه صفریان (تصویرساز)، بهاره خدای و مینا هرمزی (گرافیک) که در به ثمر رساندن این مجموعه ما را یاری نمودند، تشکر و قدردانی کنیم.

امیدواریم معلمان گرامی، دانش‌آموزان و اولیاء محترم با آرایه نظرات، انتقادات و پیشنهادهای خود، ما را در غنی کردن این کتاب در ویرایش‌های بعدی یاری نمایند.

ما بدان منزل عالی نتوانیم رسید هم مگر پیش نهد لطف شما گامی چند

انتشارات مبتکران

فهرست مطالب

صفحه

عنوان

۷ به نام خدایی که جان آفرید

ستایش

فصل اول: زیپایی آفرینش

۱۵ پیش از این‌ها

درس اول

۲۶ به خدا چه بگویم؟

حکایت

۲۸ خوب جهان را ببین! صورتگر ماهر

درس دوم

۴۲ جوانه و سنگ

روان‌خوانی

فصل دوم: شکفتن

۴۷ ارمغان ایران

درس سوم

۵۶ همدلی و اتحاد

حکایت

۵۸ سفر شکفتن

درس چهارم

۶۷ شوق مهدی (عج)

شعرخوانی

فصل آزاد: ادبیات پومی (۱)

۷۰ آزاد

درس پنجم

حکایت / شعرخوانی

فصل سوم: سپهر زندگی

۷۵ راه نیک‌بختی

درس ششم

۸۷ آداب نیکان

درس هفتم

۹۸ خودشناسی

حکایت

۱۰۰ آزادگی

درس هشتم

۱۱۵ آقا مهدی

روان‌خوانی

فصل چهارم: نام‌ها و یادها

۱۱۹ نوجوان باهوش، آشپز زاده وزیر، گریه امیر

درس نهم

۱۲۹ قلم سحرآمیز، دو نامه

درس دهم

۱۳۹ نام خوش‌بو

حکایت

فهرست مطالب

صفحه

عنوان

۱۴۰	پرچم‌داران	درس یازدهم
۱۴۹	ای وطن من	شعرخوانی

فصل پنجم: اسلام و انقلاب اسلامی

۱۵۵	شیرِ حق	درس دوازدهم
۱۶۴	ان شاء الله	حکایت
۱۶۵	ادبیات انقلاب	درس سیزدهم
۱۷۴	یاد حسین (ع)	درس چهاردهم
۱۸۳	شوق آموختن	روان‌خوانی

فصل آزاده ادبیات پومی (۲)

۱۸۵	آزاد	درس پانزدهم
		حکایت / شعرخوانی

فصل ششم: ادبیات جهان

۱۸۹	پرنده آزادی، کودکان سنگ	درس شانزدهم
۲۰۴	راه خوش‌بختی	درس هفدهم
۲۱۴	آن سوی پنجره	روان‌خوانی
۲۱۵	الهی	نیایش

۲۱۷	پرسش‌های چهارگزینه‌ای پایان کتاب (۱)
۲۴۹	پاسخ تشریحی پرسش‌های چهارگزینه‌ای پایان کتاب (۱)
۲۶۴	پاسخ‌نامه کلیدی پایان کتاب (۱)
۲۶۶	پرسش‌های چهارگزینه‌ای پایان کتاب (۲)
۲۸۸	پاسخ تشریحی پرسش‌های چهارگزینه‌ای پایان کتاب (۲)
۲۹۷	پاسخ‌نامه کلیدی پایان کتاب (۲)

تایش

به نام خدایی که جان آفرید

ای نام نکوی تو، سردفتر دیوان‌ها
وی طلعت روی تو زینت ده عنوان‌ها

(مستوره کردستانی)

ای نام نکوی تو، سردفتر دیوان‌ها وی طلعت روی تو زینت ده‌عنوان‌ها

(مستوره کردستانی)

معنی بیت: ای خدایی که نام خوبت، سرآغاز هر گفته و نوشته‌ای است و ای کسی که دیدار جمالت زینت‌بخش هر کتاب شعری است.

مستوره کردستانی

«ماه‌شرف خانم» فرزند ابوالحسن مستوره کردستانی، متولد ۱۲۲۰ ه. ق در شهر سنندج شاعری است که به دو زبان فارسی و کُردی شعر سروده است. او را نخستین زن تاریخ‌نویس کُرد در ایران شمرده‌اند. «دیوان اشعار» و «تاریخ اردلان» از آثار اوست.

ستایش

به نام خدایی که جان آفرید

رشادت

به نام خدایی که جان آفرید
خداوندِ بخشندهٔ دستگیر
پرستارِ امرش همه چیز و کس
یکی را به سر، برنهد تاجِ بخت
گلستان کند آتشی بر خلیل
به درگاهِ لطف و بزرگیش بر
جهان، متفق بر الهیتش
بشر، ماورای جلالش نیافت
تأمل در آینهٔ دل کنی
مُحال است سعدی که راهِ صفا
سخن گفتن اندر زبان آفرید
کریمِ خطابخشِ پوزش‌پذیر
بنی آدم و مرغ و مور و مگس
یکی را به خاک اندر آرد ز تخت
گروهی بر آتش برد ز آب نیل
بزرگان نهاده بزرگی ز سر
فرومانده از کُنهٔ ماهیتش
بصر، مُنتهای جمالش نیافت
صفایی به تدریج، حاصل کنی
توان رفت جز بر پیِ مصطفی

(بوستان سعدی)

واژه‌نامه

دستگیر: یاری‌دهنده

بنی آدم: فرزند آدم

الهیّت: خداوندی

تأمل: اندیشیدن

کُنه: عمق

بشر: انسان

جلال: شکوه

جمال: زیبایی

پی: دنبال، پیرو

کریم: بخشنده

متفق: هم‌نظر، موافق

منتها: نهایت

مُحال: غیر ممکن

ماهیت: هویت، ذات

ماورا: فراتر

بصر: چشم

به تدریج: کم‌کم

به این بخش از کتاب «تحمیدیه» می‌گویند.

تحمیدیه یعنی شروع هر نوشته‌ای که با حمد و ستایش خداوند آغاز گردد. در ادبیات کشور ما هر کتابی با ستایش خداوند یکتا آغاز می‌گردد و این ستایش‌ها روح انسان را به سمت آرامش سوق می‌دهد. ستایش گاهی در قالب شعر است و گاهی در قالب نثر. شعر «به نام خدایی که جان آفرید» گزیده‌ای از تحمیدیه کتاب بوستان سعدی است.

شرح برخی از ابیات:

* قالب این شعر «مثنوی» است.

* به نام خدایی که جان آفرید سخن گفتن اندر زبان آفرید

قافیه: جان، زبان ردیف: آفرید

آرایه تلمیح دارد و به آیات اولیه سوره الرحمن اشاره دارد: «حَلَقَ الْإِنْسَانَ عَلَّمَهُ الْبَيَانَ»

«انسان را آفرید و به او قدرت تکلم و بیان داد.»

معنی بیت: به نام خداوندی که روح و روان را برای انسان خلق کرد و نعمت سخن گفتن را نصیب انسان‌ها کرد.

* خداوند بخشنده دستگیر کریم خطابخش پوزش‌پذیر

قافیه: دستگیر، پوزش‌پذیر ردیف ندارد.

بخشنده، دستگیر، کریم، خطابخش و پوزش‌پذیر صفات خداوند هستند و خداوند موصوف است.

دستگیر، خطابخش و پوزش‌پذیر، صفت مرکب مرخم هستند و در اصل به این شکل بوده‌اند ← دستگیرنده، خطابخشنده، پوزش‌پذیرنده

معنی بیت: خداوند بخشنده‌ای که یاور و پشتیبان ماست. خدایی که بخشنده است؛ خطاها و اشتباهات ما را می‌بخشد و عفو ما را می‌پذیرد.

* پرستار امرش همه چیز و گس بنی آدم و مرغ و مور و مگس

قافیه: گس، مگس ردیف ندارد.

پرستار، صفت فاعلی است (بن مضارع + ار) ← پرست + ار

معنی بیت: خداوندی که هر چیزی در این جهان از انسان که اشرف مخلوقات است تا مرغ و مور و مگس، همه و همه اوامر الهی را اطاعت می‌کنند و به فرمان او هستند.

آرایه مراعات نظیر دارد: مرغ، مور و مگس

* یکی را به سر، برنهد تاج بخت یکی را به خاک اندر آرد ز تخت

قافیه: بخت، تخت ردیف ندارد.

اضافه تشبیهی: تاج بخت

آرایه تلمیح دارد و به آیه ۲۶ از سوره آل عمران اشاره دارد: «... تَوَتَّى الْمُلُكُ مِمَّنْ تَشَاءُ وَ تَتَزَعُ الْمُلُكُ مِمَّنْ تَشَاءُ...»

جناس: بخت و تخت

«حکومت و فرمان‌روایی را به هر کس بخواهد می‌دهد و از هر کس بخواهد پس می‌گیرد.»

معنی بیت: خداوندی که بر سر یکی از بندگان تاج عزت و خوش‌بختی می‌گذارد و به او عزت می‌بخشد و دیگری را که شایسته عزت نیست، به خاک ذلت می‌کشد و از تخت پادشاهی پایین می‌کشد.

* گُلستان کُند آتشی بر خلیل گروهی بر آتش بُرد ز آب نیل

قافیه: خلیل، نیل ردیف ندارد.

آرایه تضاد (طباق) دارد: آب ≠ آتش

(البته آب و آتش در گروه عناصر اربعه هم قرار دارند و به عنوان تناسب هم می‌توانند کنار هم قرار بگیرند.)

در سوره انبیاء، آیه ۶۹ آمده است: «قُلْنَا يَا نَارُ كُونِي بَرْدًا وَسَلَامًا عَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ»

«گفتیم: ای آتش سرد باش و بر ابراهیم سلامت باش.»

مصراع اول تلمیح دارد به داستان حضرت ابراهیم (ع) که به خواست خداوند آتش بر ابراهیم خلیل به گلستانی تبدیل شد.

مصراع دوم هم تلمیح دارد به آیه شریفه: «فَانْتَقَمْنَا مِنْهُمْ فَأَغْرَقْنَاهُمْ فِي الْيَمِّ»

«از آن‌ها انتقام گرفتیم و آن‌ها را در دریا غرق کردیم.» (سوره اعراف / آیه ۱۳۶)

مصراع دوم مربوط به داستان عبور حضرت موسی (ع) و یارانش از روی رود نیل است که برای لحظه‌ای خشک شد تا

حضرت و یارانش از آن‌جا عبور کنند و پس از آن دوباره رود نیل پر آب شد و دشمنان موسی (ع) را در خود غرق کرد.

معنی بیت: خداوندی که به دستور او، آتش نمرود برای حضرت ابراهیم (ع) به گلستان تبدیل شد و دشمنان حضرت موسی (ع) در رود نیل غرق شدند.

* به درگاهِ لطف و بزرگیش بر بزرگان نهاده بزرگی ز سر

قافیه: بر، سر ردیف ندارد.

آرایه تکرار دارد. (بزرگی تکرار شده است.) جناس: بر و سر

از سر بیرون نهادن: کنایه است از، از یاد بردن، فراموش کردن

معنی بیت: آستانه لطف و کرم خداوندی آن قدر بزرگ است که همه بزرگان و پادشاهان فکر بزرگ بودن خودشان را در این درگاه فراموش کرده‌اند.

* جهان، متفیق بر الهیتش فرومانده از کُنه ماهیتش

قافیه: الهیتش، ماهیتش ردیف ندارد.

معنی بیت: همه افراد جهان بر یکتایی خداوند اتفاق نظر دارند و اگر همه فکرای جهانیان روی هم جمع شود و درباره

خداوند اندیشه کنند نه تنها پاسخی نخواهند داشت، بلکه هرگز به عمق ماهیت و هستی خداوند نمی‌توانند راه پیدا کنند و همگان در شناخت واقعی خداوند درمانده‌اند.

* بشر، ماورای جلالش نیافت بصر، منتهای جمالش نیافت

قافیه: جمالش، جلالش ردیف: نیافت جناس: جمال و جلال

معنی بیت: انسان که اشرف مخلوقات است، با همه تحقیق‌ها و بررسی‌های دنیایی، هنوز نتوانسته است کسی را باشکوه‌تر از

خداوند پیدا کند و چشم‌ها هر چه قدر هم که زیبایی در طبیعت ببیند، باز هم به نهایت زیبایی خداوند نمی‌تواند دست پیدا کند.

* تأمل در آینه دل کنی صفایی به تدریج، حاصل کنی

قافیه: دل، حاصل ردیف: کنی

ترکیب تشبیهی: آینه دل (دل به آینه تشبیه شده است.)

معنی بیت: برای شناخت واقعی خداوند باید در خودت بیندیشی و به دلت که همچو آینه‌ای پاک و روشن است، رجوع کنی. آن وقت به تدریج و آهسته آهسته صفایی در وجودت احساس می‌کنی.

* مُحال است سعدی که راهِ صفا توان رفت جز بر پیِ مصطفی

قافیه: صفا، مصطفی ردیف ندارد.

تلفظ صحیح این کلمه، مُحال است و به معنی غیرممکن که برخی آن را به اشتباه مُحال می‌خوانند. مُحال به معنی محله‌ها است.

سعدی: تخلص شیخ مصلح‌الدین شیرازی است.

معنی بیت: ای سعدی اگر می‌خواهی که درست به راه سعادت برسی، به جز راه و شیوه مصطفی (حضرت رسول اکرم (ص)) راه دیگری نرو و دنباله‌رو شیوه حضرت رسول اکرم (ص) باش.

بوستان سعدی

بوستان یا سعدی‌نامه، نخستین اثر سعدی است که در قالب مثنوی سروده شده است. سعدی این اثر را زمانی که در سفر بوده است، سروده و هنگام بازگشت به شیراز آن را به دوستانش عرضه داشته است. پایان این کار در سال ۶۵۵ ه. ق می‌باشد و از نظر قالب و وزن شعری شبیه به شاهنامه فردوسی است و از نظر محتوا به اخلاق، تربیت، سیاست و موضوعات اجتماعی پرداخته است. این کتاب، ده باب دارد که به ترتیب عبارتند از:

- ۱- عدل ۲- احسان ۳- عشق ۴- تواضع ۵- رضا ۶- ذکر ۷- تربیت
- ۸- شکر ۹- توبه ۱۰- مناجات

این کتاب حدود چهار هزار بیت دارد و سعدی آن را به نام «اتابک ابوبکر بن سعد زنگی» کرده است.

فصل ۱

زیبایی آفرینش

درس اول: پیش از این‌ها
درس دوم: خوب جهان را ببین! - صورتگر ماهر

چشم دل باز کن که جان بینی
آن چه نادیدنی است آن بینی

هاتف اصفهانی

چشم دل باز کن که جان بینی آن چه نادیدنی است آن بینی
(هاتف اصفهانی)

نادیدنی: صفت لیاقت

استعاره: چشم دل

جناس: جان و آن

معنی بیت: با تمام وجود اطراف را نگاه کن تا حقیقت هستی و آن چه را که با چشم ظاهر دیدنی نیست، را ببینی.

هاتف اصفهانی

سید احمد از شاعران قرن دوازدهم و دوره افشاریه و زندیه است. وی در سرودن غزل از سعدی و حافظ پیروی می‌کرد.

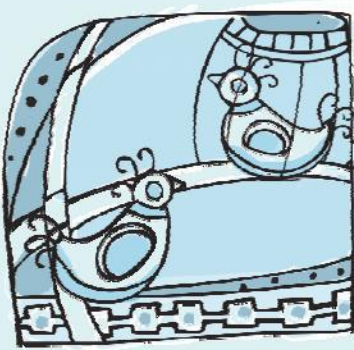

درس اوّل

پیش از این‌ها

«وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ وَنَعَلَهُمُ مَا تُوَسَّوِسُ بِهِ نَفْسُهُ وَنَحْنُ أَقْرَبُ إِلَيْهِ مِنْ حَبْلِ الْوَرِيدِ» (ق ۱۶)

و به یقین ما انسان را آفریدیم و آن‌چه را نفسش به آن سبب در او وسوسه می‌کنند می‌دانیم و ما به او از رگ گردن نزدیک‌تریم.

دوست نزدیک‌تر از من به من است
وین عجب‌تر که من از وی دورم
چه کنم با که توان گفت که دوست
در کنار من و من مهجورم

واژه‌نامه

خشت: آجر

دلگیر: غصه‌دار

طنین: صدا، آوا

بی‌ریا: بدون آرایش و ناپاکی

توفنده: خشمگین، ویران‌کننده

بوریا: حصیر

شرح برخی از ابیات:

* قالب شعر پیش از این‌ها «مثنوی» است.

* مثل قصر پادشاه قصّه‌ها خشتی از الماس و خشتی از طلا

معنی بیت: گمان می‌کردم خانه خدا مانند قصر پادشاهان با آجرهایی از الماس و طلا ساخته شده است. مراعات نظیر (تناسب) بین «قصر و پادشاه» و «الماس و طلا»

* ماه برق کوچکی از تاج او هر ستاره پولکی از تاج او

معنی بیت: گمان می‌کردم ماه درخشان، درخشش کوچکی از تاج خداوند است و هر ستاره‌ای یکی از گوهرهای روی تاج اوست. تناسب بین ماه و ستاره و برق وجود دارد.

فعل در مصراع اول و دوم حذف شده است.

ماه برق کوچکی از تاج او [است] هر ستاره پولکی از تاج او [است]. ضرورت حذف فعل زمانی احساس می‌شود که شاعر یا نویسنده برای جلوگیری از تکرار و ایجاد ملال در ذهن خواننده، آن‌چه را که خواننده می‌تواند حدس بزند، حذف کند.

۲ نوع حذف فعل داریم:

(۱) حذف به قرینه لفظی

(۲) حذف به قرینه معنوی

(۱) حذف به قرینه لفظی

برای جلوگیری از تکرار فعلی که قبلاً یک‌بار ذکر شده است.

* این شهر دروازه‌ای در زمین داشت و دروازه‌ای دیگر در آسمان. [داشت]

(۲) حذف به قرینه معنوی

مخاطب از مفهوم جمله، به فعل حذف شده پی می‌برد.

هر که بامش بیش [است] برفش بیشتر [است]

* رعد و برق شب‌ظنین خنده‌اش سیل و طوفان نعره توفنده‌اش

معنی بیت: صدای رعد و برق شبانه را صدای خنده‌های خداوند تصوّر می‌کردم و حوادث وحشتناک مثل سیل و طوفان را

صدای عصبانیت و خشم او می‌دانستم.

حذف فعل [بود] به قرینه معنوی

مراعات نظیر: سیل، طوفان، رعد و برق

* گفت: آری، خانه او بی‌ریاست فرش‌هایش از گلیم و بوریاست

معنی بیت: پدرم جواب داد: «بله خانه خدا (مسجد) ساده و بی‌آلایش است. فرش‌های این خانه، چیزی جز گلیم و حصیر نیست.»

تناسب: «خانه، فرش، گلیم و بوریا» شبکه معنایی ساخته‌اند.

جناس: بی‌ریا و بوریا

* مهربان و ساده و بی‌کینه است مثل نوری در دل آئینه است

معنی بیت: خداوند مهربان و ساده است و از خطاهای ما کینه‌ای ندارد و با ما دشمنی نمی‌کند.

خداوند مثل نوری است که در آئینه تجلی پیدا می‌کند و موجب می‌شود که ما خودمان را در آئینه ببینیم. (هر کدام از ما

تصویری از خداوند هستیم. وقتی به بی‌نهایت خودشناسی برسیم به خداشناسی خواهیم رسید و اگر در آئینه وجود، خودمان

را بنگریم، خداوند را در آن آئینه می‌بینیم. به قول حافظ:

ما، در پیاله عکس رخ‌یار دیده‌ایم ای بی‌خبر ز لذت شرب مدام ما

تشبیه دارد. خداوند به نور تشبیه شده است.

دل آئینه: اضافه استعاری است. جان‌بخشی به اشیاء (تشخیص) دارد.

آئینه را انسان تصوّر کرده است و برای او (دل) قایل شده است.

* دوستی از من به من نزدیکتر از رگ گردن به من نزدیکتر

معنی بیت: خداوند دوستی است که از خود من به من نزدیکتر است و در حقیقت من را از خودم بهتر می‌شناسد. او از رگ گردن به من نزدیکتر است. (او از همه علائق و سلیقه‌ها و خواسته‌های من باخبر است).

بیت تلمیح دارد به آیه (۱۶) از سوره (ق).

نَحْنُ أَقْرَبُ إِلَيْهِ مِنْ حَبْلِ الْوَرِيدِ

«ما از رگ گردن به شما نزدیکتر هستیم.»

تلمیح

شاعر یا نویسنده، گاهی برای زیباتر ساختن سخن و یا تأثیرگذاری بیشتر آن به‌طور غیرمستقیم از آیات، روایات، احادیث، داستان‌ها و رویدادهای مهم تاریخی و... استفاده می‌کند. مانند:

* ذات او دروازه شهر علوم زیر فرمانش حجاز و چین و روم

اشاره به حدیث «أَنَا مَدِينَةُ الْعِلْمِ وَ عَلَيَّ بَابُهَا» که حضرت رسول فرموده‌اند: «من شهر علم هستم و علی دروازه آن.»

* بوی پیراهن یوسف چو به یعقوب رسید دل او شاد شد و دیده او گشت بصیر

اشاره به دوری یوسف از حضرت یعقوب (ع) و دادن پیراهن او توسط برادرانش به یعقوب که موجب شادی دل حضرت یعقوب (ع) شد.

* من آن نگین سلیمان به هیچ نستانم که گاه گاه بر او دست اهرمن باشد

این بیت تلمیح و اشاره‌ای دارد به ماجرای گم شدن انگشتری حضرت سلیمان (ع) که توسط شیطان ربوده شده بود.

درباره قیصر امین پور می‌دانیم که:

- در روز دوم اردیبهشت سال ۱۳۳۸ در یکی از شهرستان‌های استان **خوزستان** به دنیا آمد.
- قیصر را به عنوان یکی از نام‌آورترین شاعران **انقلابی** این سرزمین می‌دانیم.
- او مدتی در **فرهنگستان** زبان و ادب فارسی مشغول به کار بود و مدتی هم شعر نوجوان **مجله سروش** را به عهده داشت.
- در طی زندگی پربارش آثار زیبایی از خود به جا گذاشته است. از جمله: در کوچه آفتاب - مثل چشمه مثل رود - آینه‌های ناگهان - به قول پرستوها - گل‌ها همه آفتاب‌گرداند
- او در پاییز ۱۳۸۶ در سن ۴۸ سالگی چشم از جهان بست و به معبود خود پیوست.

به این کتاب با دقت نگاه کن. اگر یکی از دوستان از تو بخواهد که این کتاب را برایش توصیف کنی، چه می‌گویی؟

چگونه می‌توانی ارزش این کتاب را برای دوستت بیان کنی؟

از چه واژه‌هایی برای توصیف آن استفاده می‌کنی؟

حتماً برای توصیف آن به رنگ، جنس، اندازه، وزن، نام، تصویر، محل انتشار آن و محتوای آن اشاره خواهی کرد.

یعنی هم ظاهر کتاب را در نظر می‌گیری و هم محتوا و درون آن را با دقت و تأمل جست‌وجو می‌کنی.

کتاب و هر چیز دیگری از دو بُعد ظاهر و محتوا تشکیل شده است که یکی بدون دیگری قابل تعریف نیست.

از مثالی که زدیم، می‌خواهیم ذهنت را به واژه‌ها و دستور زبان، سوق بدهیم.

واژه‌ها و جمله‌هایی که ما هر روز می‌شنویم و می‌خوانیم، مانند ظرف‌هایی هستند که فکر ما را در خود جای

می‌دهند. در حقیقت زبان هم مثل بقیه چیزها ظاهر و محتوا دارد. ظاهر یا «ساختار» زبان همان واژه‌ها و جمله‌هایی

است که ما به کار می‌بریم و «محتوا»ی زبان همان مفاهیم نهفته در گفتار و نوشتار ماست.

وقتی می‌گوییم: من مادرم را دوست دارم.

با دو بُعد زبان روبه‌رو هستیم. **ساختار زبان:** واژگان

اما **محتوای زبان** در این جمله: نوعی جمله خبری است که احساس گوینده به مادرش را به مخاطب می‌رساند.

برای بررسی ساختار (شکل بیرونی) هر اثری می‌توانیم به این پرسش‌ها پاسخ بدهیم:

(۱) متن اثر به نثر است یا نظم؟

(۲) شیوه بیان نوشته زبانی است یا ادبی؟

(۳) واژه‌های متن، ساده و قابل فهم هستند یا دشوار و دیرپاب؟

و برای بررسی محتوای درونی یک اثر به معنایی و ارزش مفهومی آن توجه کنیم.

مثلاً کتاب گلستان سعدی از نظر ساختاری: از هشت باب تشکیل شده. دارای تعدادی صفحه است و...

از باب محتوا و درون‌ساخت، محتوایی حکمت‌آموز و اندرزگونه دارد.

تمرین‌های تشریحی

۱ هم‌معنی (مترادف) کلمات زیر را از بین کلمات داده شده پیدا کن و به کلمه مربوط وصل کن.

۲ درباره بیت «یکی را به سر برنهد تاج بخت / یکی را به خاک اندر آرد ز تخت» یک بند بنویس.

۳ با توجه به عبارت‌های داده شده، جدول را کامل کن.

فعل	تهد
	۱
	۲
	۳
	۴

۱ در دل او دوستی جایی نداشت.

۲ با وضویی دست و رویی تازه کرد.

۳ ماه، برق کوچکی از تاج او

۴ هیچ‌کس از جای او آگاه نیست.

۴۱ درستی و نادرستی عبارتهای زیر را با علامت ✓ یا ✗ مشخص کن.

شاعر، پایه‌های برج خداوند را از خشت الماس و طلا تصور می‌کرده است.

بیت «زود می‌گفتند: این کار خداست / پرس و جو از کار او کاری خطاست» ۳ جمله دارد.

شعر زیبای «پیش از این‌ها» از کتاب «به قول پرستوها» انتخاب شده است.

بین «گلیم» و «بوریا»، شبکه معنایی وجود ندارد.

ترکیب «دل آینه» و «نعره توفنده» ترکیب وصفی هستند.

۵۱ بیت «دوستی از من به من نزدیک‌تر / از رگ گردن به من نزدیک‌تر» به کدام آیه قرآن تلمیح دارد؟

۶۱ در هر کدام از ابیات زیر، چه آرایه‌ای به کار رفته است؟ آن را به آرایه مربوط وصل کن.

ماه برق کوچکی از تاج او هر ستاره پولکی از تاج او

مهربان و ساده و بی‌کینه است مثل نوری در دل آینه است

دوستی از من به من نزدیک‌تر از رگ گردن به من نزدیک‌تر

تازه فهمیدم خدایم این خداست این خدای مهربان و آشناست

